

İHTİYAÇ ANALİZİ VE DACUM TEKNİĞİ: YAYIN EDİTÖRLERİNİN EĞİTİM İHTİYAÇLARINI BELİRLEME ÖRNEĞİ

NEED ANALYZE AND DACUM TECHNIQUE: A SAMPLE ON DETERMINING OF PUBLICATION EDITORS' TRAINING NEEDS

Yrd. Doç.Dr. Ömer Cem KARACAOĞLU¹

ÖZET

Araştırmanın amacı yayın editörlerinin görev tanımlarını ve iş standartlarını belirlemektir. Bu amaçla mesleki eğitim ihtiyaçlarının belirleme süreci, program geliştirme, eğitim materyallerinin geliştirilmesi, örgütsel yeniden yapılanma, çalışanların işe alımı, kariyer danışmanlığı, iş tanımları ve iş gerekleri gibi faaliyetler için kullanılabilir bir mesleki beceri profili olan DACUM tekniği kullanılmıştır. Yayın editörüyle ortak bir çalışma gerçekleştirilerek yayın editörlerinin görev tanımlarının DACUM tekniği ile belirleme süreci 2 aşamada açıklanmıştır. Yayın editörlerinin görev tanımları, iş gerekleri ve iş profili grafiği 2 günlük bir atölye çalışmasıyla DACUM uygulayıcısı (kolaylaştırıcısı) tarafından belirlenmiştir. Böylece, editörlük için gerekli işlemler, editör olarak çalışan deneyimli kişilerle birlikte belirlenerek eğitim ihtiyaçları saptanmıştır.

Anahtar Kelimeler: İhtiyaç belirleme, iş tanımları ve gerekleri, DACUM tekniği

ABSTRACT

The aim of the research is to determine the description of the publication editors' job and their job standards. Therefore, DACUM is used as an occupational skill profile which can be used for activities such as the process of identifying the needs of vocational education, curriculum development, the development of educational materials, organizational restructuring, employee recruitment, career counseling, job descriptions and job requirements. Broadcast editors a joint work is implemented the job definition of the publication editors is determined by application of DACUM is explained in the form of two stages. The job descriptions, job requirements

¹ Ufuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi, cemkaracaoglu@gmail.com

of publication editors and the chart of their job profile are determined by the work practitioner (facilitator) in a 2-day DACUM workshop. As a result, the educational needs are determined by indicating the necessary procedures for editing with the experienced people working as a publication editor.

Key Words: Determine needs, job descriptions and needs, DACUM technique.

GİRİŞ

Günümüze değin yapılan çalışmalarda bir eğitim programı tasarısı hazırlamada ilk aşamanın eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi olduğu ortaya konulmaktadır. Programın hazırlanması için öncelikle bir program ihtiyacının ortaya çıkması; bu ihtiyacın en iyi şekilde karşılanması için de gerçek ihtiyacın ne olduğunun belirlenmesi gereklidir. İhtiyaç belirleme çalışmalarında bireyin, toplumun ve konu alanı ile ilgili ihtiyaçların dikkate alınması gereklidir.

Gerçekçi ihtiyaçların belirlenmesi için yapılması gereken ihtiyaç analizi, programların planlaması için bir araçtır. Özellikle on dokuz, yirmi ve yirmi birinci yüzyılda, programları planlanma süreçlerinde ihtiyaç analizinin önemi artmıştır. Toplumsal değişim sürecinde ortaya çıkan sorunlar nedeniyle farklı bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanmasına ilişkin farkındalığın artması "ihtiyaç analizi"ni zorunlu hale getirmiştir. Son yıllarda neyin ihtiyacı karşıladığı ya da karşılayacağı birçok alanda verilen ve verilmesi gereken eğitim hizmetlerinin nasıl şekillendirileceği sorularına doğru ve geçerli yanıtlar aranmaktadır. Toplumsal yapıdaki ve ihtiyaçlardaki çeşitliliğin artışı, geniş katılımlı bir toplum hizmetine, bu hizmetin verildiği bireylerin değerlendirilmesi ve ihtiyaçlarının belirlenmesine ilişkin planlamaların yapılması ile ilgili çabaları da artırmıştır (Anonymous, 2000).

İhtiyaç analizi, program geliştirme ve değerlendirme sürecinde merkezi bir yere sahiptir. Programların geliştirilmesinde yaygın olarak tercih edilen Taba-Tyler modeli eğitim programına ait hedefleri gerçekleştirmede, dersleri tasarlamada, eğitim programını organize etmede ve basit bir değerlendirme süreci yaratmada oldukça kullanışlıdır. Bu modelde "İhtiyaç analizi yapıldı mı?" sorusuna verilecek evet ya da hayır yanıtı oldukça basittir. Ancak, ihtiyaç analizi gerçekten ihtiyaçları doğru belirlediyse daha derin ve kesin değerlendirme şansı yaratır (Hewitt, 2006). Witkin ve Altschuld (1995) ihtiyaç belirleme kavramını, programla ilgili karar verme ve ilkeler oluşturma ya da kurumsal gelişme ve kurumsal kaynakların tahsis

edilmesi amacıyla belirlenen bir dizi sistematik prosedür olarak tanımlanmaktadır. İhtiyaçlar, genellikle olması gereken ya da beklenen durum ile mevcut durum arasında bir fark olduğu ve uyum sağlanamadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. En basit şekliyle ihtiyaç belirleme, belirli bir ihtiyaca özel ve tamamıyla o ihtiyaca odaklanmış bir değerlendirme olarak açıklanmaktadır (Witkin ve Altschuld, 1995).

İhtiyaç analizi; eğitim hizmetleri veren birimlerin koordinasyonunda, eğitim sistemine girişin planlanmasında, özel bir alanla ilgili içerikler arasındaki geçişin düzgün ve uygun olmasında, öğretim sırasında yapılacak etkinliklerde yardımcı olmaktadır. Bir bölgede, toplumda ya da grupta uygulanacak olan hizmetin çeşidine ve sürecine karar vermek için gerekli bilgi ancak ihtiyaç analizi ile elde edilebilir (Anonymous, 2000). İhtiyaç analizi insanların problemleri ve performans geliştirme fırsatları ile ilgili sınıma ve çerçeve çizme sürecidir. Problemin kendisi, bir durum, sürüp giden bir öğrenme ya da performans geliştirme çalışması için ön adımdır. İhtiyaç analizi, birimlerdeki ya da gruplardaki bir ya da daha fazla kişiye ve onların mesleki görevlerini belirlemeye ya da program tasarısı hazırlama gibi bir organizasyona yönelik olabilir. Ayrıca ihtiyaç analizini gerektiren problem toplumun, ulusal ve uluslararası eğitimin, kurum içi gelişmelerin, performans geliştirme çalışmalarının doğal bir parçası olan insanlarla ilgili konulara ve gelişme çalışmalarına odaklanabilir. İhtiyaç analizi bir durumun iç yüzüyle daha derinlemesine ilgilenmeye dayanır. Diğer bir deyişle ihtiyaç analizi, buz dağının görünmeyen bölümünün ortaya çıkmasını sağlar. Anlaşılacağı üzere planlı yapılacak bir süreçte gerçek ihtiyacı ortaya koyma en önemli aşamadır. Bu nedenle ihtiyaç belirleme, yol gösterici bir süreç olarak değerlendirilmelidir. İhtiyaç analizinin temel amacı, durumun iç yüzünü bilen kişilerle birlikte ihtiyaçları tam olarak saptamak ve buna ilişkin pratik çözümler sağlamaktır (Gupta, vd. 2007).

Eğitim ihtiyaçları belirlenirken benimsenen yaklaşıma uygun olarak, teknik ya da yöntem olarak isimlendirilen yollardan biri ya da birkaçı kullanılabilir (Anonymous, 2000). Eğitim ihtiyaçları belirlenirken gerekli bilgileri toplamak için kullanılacak tekniklerin iyi seçilmesi gerekmektedir. Günümüze değin yapılan çalışmalarda Delphi, DACUM, meslek analizi, kaynak tarama, görüşme, gözlem, ölçme araçları ve testler, grup görüşmeleri ve toplantıları en çok kullanılan bilgi toplama (ihtiyaç belirleme) teknikleridir (Demirel, 2008; Rouda ve Kusy, 2008).

Mesleki eğitim ihtiyaçları söz konusu olduğu durumlarda ise meslek ya da iş standartları, görev tanımları ya da iş süreçleri ile ilgili çalışmalar yapılabilir. Çünkü belirlenen standartlar, yapılan görev tanımları ya da hazırlanan süreçler aynı zamanda o iş ya da meslek ile ilgili eğitim ihtiyaçlarını belirleme niteliğindedir. Mesleki eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesinde o mesleğin ya da işin standartlarını belirlemede en çok kullanılan teknikler ise Delphi, DACUM ve meslek analizidir. Bunların içerisinde uygulamada pratiklik ve avantaj sağlayan teknik ise DACUM'dur (Semerci ve Semerci, 2001).

DACUM TEKNİĞİ

DACUM en genel şekliyle meslek analizi için kullanılan yenilikçi bir yaklaşımdır. Düşük maliyetli, belirli bir iş için yetkinlikleri belirlenmiş ya da istihdam edilmiş kişilerle meslek analizinin hızlı bir biçimde yapılmasını sağlayan etkili bir tekniktir.

DACUM İngilizce Developing a Curriculum kavramının kısaltmasıdır (Norton, 1997). Türkçe literatürde PROGEL kısaltmasıyla dikkati çekmektedir. PROGEL de aynı DACUM gibi Program Geliştirme kavramının ilk hecelerinden oluşmaktadır. DACUM tekniği, ilk olarak 1969 yılında Kanada'da eğitim programlarının geliştirilmesinde, daha sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde ve son zamanlarda da İngiltere'de başarılı bir şekilde uygulanan geçerli ve güvenilir bir tekniktir (Demirel, 2008; Brady, 1994; Mason, 1984). DACUM bir ihtiyaç analiz tekniği olarak kullanılabilir. Kullanım amacı bir mesleği ya da o mesleği yürütmek için gerekli olan anahtar noktaları tanımlamaktır (Witkin ve Altschuld, 1995).

DACUM tekniğinin felsefi dayanakları göz önüne alınarak kullanıldığı alanlar şu şekilde açıklanabilir (Demirel, 2008; Külahçı, 1995):

- Eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesi ve değerlendirilmesi,
- Program geliştirme,
- İş tanımlarının yapılması,
- Öğrenci değerlendirilmesi,
- Beceri testleri geliştirme,
- Öğrenci eğitim ve rehberlik çalışmaları,
- Meslek standartları ve akreditasyonların belirlenmesi

DACUM tekniği, eğitim ihtiyaçlarının belirlenmesinden, bir meslek alanının gereklerinin analiz edilmesine ve öğrenci değerlendirilmesinden bir mesleğe ait standartların geliştirilmesine kadar birçok alanda kullanılabilir. DACUM tekniği bir çalışma grubunun bir meslekte çalışanların yapması gerekenleri belirlemek amacıyla bir araya gelmelerini içerir ve 2-4 gün arasında sürebilir (Külahçı, 1995).

Bir DACUM analiz çalışmasında, üzerinde çalışılan meslekten 5 ile 12 arası, konusunda deneyimli kişilerin oluşturduğu bir komite ve tecrübeli bir DACUM uygulayıcısı (kolaylaştırıcısı) bulunur. DACUM tekniği konusunda özel eğitim almış bir kolaylaştırıcı yardımı ile mesleğindeki deneyimli kişiler, iş tanımını ya da meslek alanlarını belirlemek için "DACUM şeması" oluşturur. Bu şemada genel bilgi ve beceriler, iş tanımları ve iş gerekleri belirlenir. Bu şema genelde 2 gün süren atölye çalışması ile oluşturulur ve yetkinlik bazlı eğitim (competency-based education-CBE) esas alınır (Norton, 1997).

rnek DACUM şeması aşağıdaki gibidir.

Görevler	Tanımlamalar				

şekil 1: rnek DACUM şeması

Genelde iki gün süren DACUM atölye çalışmasında, birinci gün iş tanımları, meslek alanları genel hatlarıyla belirlenmekte, ikinci gün ise görevler ayrıntılı olarak incelenmektedir.

YAYIN EDİTÖRLERİNİN EĞİTİM İHTİYAÇLARININ DACUM TEKNİĞİ İLE ANALİZİ

Bu çalışmada bir yayınevinde görev yapan 36 editör ile gerçekleştirilen DACUM tekniği uygulaması ile editörlerin eğitim ihtiyaçları belirlenmeye çalışılmıştır. Uygulamaya katılan bireylerin yayın editörü olarak çalışma süresi 3-17 yıl arasında değişmektedir. Bu uygulamada 2 gün süre ile atölye çalışması yürütülmüştür. Yayın editörlerinin görev tanımlarının DACUM tekniği belirlenmesi çalışması

yapılmış; bu amaçla kumbara tekniği kullanılarak görevleri ayrıntılı bir biçimde analiz edilmiştir. DACUM atölye çalışması 1. ve 2. etkinlikleri aşağıdaki gibi gerçekleştirilmiştir:

1.Gün

- İş tanımını ve meslek alanını tanımlamak: Yayın editörleri ile yapılan toplantıda süreç ve DACUM tekniği ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Editörlerin iş ve meslek alanlarıyla ilgili gözden geçirme faaliyetlerinde bulunulmuştur.
- Görevleri belirlemek: Yayın editörlerinin görevleriyle ilgili genel etkinlik alanlarının, tanımlamalarının belirlenmesi ve yazılması işlemleri yapılmıştır.

Editörler kolaylaştırıcı ile birlikte toplanmış ve görev tanımları üzerine konuşmuşlardır. Birinci gün genel hatlarıyla editörün görevleri gözden geçirilmiş ve sıralanmıştır. Aşağıdaki iş tanımı ve görevler editörler tarafından belirlenmiştir. Buna göre bir yayının editörünün iş tanımı aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

Yayın biriminde kendi alanıyla ilgili hazırlanacak eserlerin belirtilen tarih aralıklarında baskıya hazır hale getirilmesi için yazım, yazım ve düzeltme aşamalarında görev alır, iş takvimine uygun olacak şekilde planlı çalışma döngüsüne katkıda bulunarak tamamlanmasını sağlar; içerik yönünden yazım ve imla kuralları ile bilimsel yazım ölçütleri yönünden yayınların kontrolünü sağlar; yayındaki eksiklikleri ya da yanlışları belirler, akademik çalışmalar ve diğer yayınlardan da yararlanıp gerekli düzeltmeleri yaparak yazara önerir.

Editörler tarafından başlıca görevler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

- A.Tashih ve düzeltme yapmak
- B.İlgili alan uzmanları ve vazarlarla koordinasyonu
- C.Gerektiğinde soru yazmak
- D.Akademik araştırma yapmak
- E.Son onayı vermek

Şekil 2: Yayın Editörleri İçin Belirlenen Başlıca Görevler

2.Gün

DACUM atölye çalışmasının 2. gününde grup çalışması esas alınarak "Kumbara Tekniği" üzerinden katılımcılardan görev tanımlarını belirlemeleri istenmiştir. Kumbara tekniğine göre katılımcılara renkli kâğıtlar dağıtılmıştır. Herkesten akıllarına ilk gelen görevi ya da yapmaları gereken işlemi kâğıtlara yazmaları ve katlamaları istenmiştir. Katlanan kâğıtlar cam fanusun içine atılmıştır. Katılımcılardan kendi attıkları kâğıttan farklı renkte bir kağıt çekmeleri ve ikinci satıra ilk yazdıkları ve kağıtta ilk yazan görev dışında başka bir görevi yazmaları beklenmiştir. Bu süreç bir tur daha devam etmiş ve sonuçta kâğıtlarda 3 farklı görev yazılması sağlanmıştır.

Sonuçlar daha sonra DACUM kolaylaştırıcısı tarafından gözden geçirilmiş, eksik yönleri düzeltilmiş ve gruplandırılmıştır. Birbirine yakın olan ya da aynı tanımlar üst başlıkta incelenmiş ve görevlerle ilgili işlemlerin frekans dağılımı oluşturulmuştur.

Belirlenen görevlerle oluşturulan DACUM Şeması aşağıdaki gibidir.

Görevler	Tanımlamalar				
A	A1	A2	A3	A4	A5
B	B1	B2	B3	B4	B5
C	C1	C2	C3	C4	C5
D	D1	D2	D3	D4	D5
E	E1	E2	E3	E4	E5

Şekil 3: Görevler ve Görevlere İlişkin İşlemler

DACUM şemasında belirlenen görevler ve görevlere ilişkin işlemler aşağıda açıklanmıştır:

A.Tashih ve düzeltme yapmak

A1. Yazım ve imla açısından incelemek

A2. Gerekli gördüğünde yanlışları düzeltmek

A3. Tasnif yapmak

A4. Yayınları akademik açıdan gözden geçirmek

A5. Kavram ve konulara somut örneklerle açıklık getirmek

B.İlgili alan uzmanları ve yazarlarla koordinasyonu sağlamak

B1. İlgili alan uzmanlarından zamanında ham yayınları temin etmek

B2. Yazar-Editör-Dizgi koordinasyonunu sağlamak

B3. Gerektiğinde yazarlara ürün kalitesi hakkında dönütler vermek

B4. Gerektiğinde yazarların ürünlerini düzeltmelerini istemek

B5. Yayın ekibine yeni dahil olmuş personelin oryantasyon sürecine yardımcı olmak

C.Gerektiğinde soru yazmak

C1. Konularla ilgili çözümlü sorular yazmak

C2. Soru yazarken yayının ürün kalitesiyle paralel davranmak

C3. Sorunun zorluğunu yayınlara paralel tutmak

C4. Soruları ölçme-değerlendirme açısından değerlendirmek

C5. Yanlış soruları yazarlarla birlikte düzeltmek

D. Akademik araştırma yapmak

D1. Konuyla ilgili akademik çalışmalarını izlemek

D2. Farklı yayın çalışmalarını karşılaştırma yapmak

D3. Genel Yayın Yönetmeninin iş direktifine bağlı kalarak çalışmalarını yürütmek

D4. İnteraktif yayınları takip etmek

D5. İnceleme konusunda farklı yöntemler geliştirmeye çalışmak

E.Son onayı vermek

E1.Kaliteli bir ürün koymak adına eleştirilere açık olmak

E2. Ortaya çıkacak ürünün kalite garantisini vermek

E3. Ürünün yayına hazır hale geldikten sonra son onayını vermek

E4. Son onayı vermeden önce yayını gözden geçirmek

E5. Süreç içerisinde kaliteyi ön planda tutmak

SONUÇ

DACUM, bir iş için gerekli işlemleri söz konusu işteki deneyimli kişilerle birlikte belirleme sürecidir. Bu süreç sonunda belirlenen bir iş için gerekli işlemler aynı zamanda o iş için bireylerin ve konunun eğitim ihtiyaçları içerir. Görev tanımlarını belirlemek, iş yaşamı kalitesinin iyileştirilmesi açısından önemli bir süreçtir. Görev tanımlarını ve işin gereklerini belirlerken DACUM tekniğinin etkili olduğu bu araştırma ile ortaya konulmuştur. Bu çalışmada 2 gün süren etkileşimli atölye çalışmasında yayın editörlerinin görevlerinin ve kumbara tekniğiyle görevlerle ilgili gerekli işlemlerin belirlenmesi sağlanmıştır. Diğer bir söyleyişle ilk gün genel hatlarıyla meslek alanının ve görev başlıklarının belirlenmesi faaliyetlerinde bulunmuş, ikinci gün kumbara tekniğinin uygulanması aşamasına geçilmiştir. Daha sonra elde edilen veriler DACUM kolaylaştırıcısı tarafından analiz edilmiş ve DACUM Şeması oluşturulmuştur. Bu aşamaların tamamlanması ile bir yayınevinde çalışan editörün işi ve yapması gereken işlemler aşağıdaki gibi belirlenmiştir:

1. Çalıştığı ve etkileşim içinde olduğu konu alanlarıyla ilgili akademik ve farklı yayın çalışmalarını izler, varsa o konu ile ilgili eksiklikleri giderir.
2. Yayınların yazılmasından, basılmasına kadar tüm süreçlerde sorumluluğu olduğu yayını; yazım, bilimsellik ve içerik açısından inceleyerek eksik gördüklerini tamamlar, yanlışları düzeltir, tasnif ve düzenleme yapar, her bir konunun ve sorunun okunup düzeltilmesini gerektiğinde yeniden yazımını yapar.
3. Zümresinde görev alan yazarlarla koordinasyonu sağlamak üzere bağlı olduğu ilgili koordinatöre yardım eder, bilgi verir ve önerilerde bulunur.
4. Yayınların yazım ve imla yönünden TDK'ya ve ÖSYM diline uygun olup olmadığını denetler.
5. Çeşitli yayınlarda kullanılmak üzere kendi alanıyla ilgili yayınları (konu ve soru) yazar.
6. Yayının ham halini alarak görsel, içerik ve yayınlanabilirlik açısından inceler, yayına hazır hale getirdikten sonra yayın onayını verir, ortaya çıkacak ürünün kalite garantisini sağlarken kaliteli bir ürün ortaya koymak adına eleştirilere açık olur.
7. İnceleme konusunda farklı yöntemler geliştirmeye çalışır, hızlı okuma ve dil bilgisi kurallarını çalışmalarında kullanır.

8. Yayın biçimine karar verirken basılı materyallerin yanında interaktif yayınları da araştırıp, kendi konusu dahilinde uygun biçimde yayın hazırlar.
9. Anlaşılması zor ya da karıştırılabilen, anlam yönünden birbirine çok yakın kavram ya da konuları somut örneklerle netleştirir.
10. Editör yardımcılarına ya da yayın ekibine yeni katılan kişilerin gelişmelerine ve oryantasyon sürecine yardımcı olur.
11. Genel Yayın Yönetmeninin ve Koordinatörün iş direktifine bağlı kalarak çalışmalarını yürütür.
12. Yeni yazım gerektiren yayınlar ve yazarlarla ilgili yayın koordinatörüne geri bildirimler verir.

KAYNAKLAR

- Anonymous (2000), Needs assessments. evaluation of psychoactive substance use disorder treatment. World Health Organization (WHO). Workbook 3. WHO/MSD/MSB 00.2d . Web: http://www.unodc.org/docs/treatment//needs_assessment.pdf adresinden 27 Ocak 2009 tarihinde ulaşılmıştır.
- Brady, D.(1994). Development of vocational curricula handout, England: The University of Huddersfield.
- Demirel, Ö. (2008). Eğitimde program geliştirme. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Gupta, K., Sleezer, C. ve Russ-Eft, D. F. (2007). A practical guide to needs assessment, New York: John Wiley and Sons.
- Hewitt, T. W. (2006). Understanding and shaping curriculum: what we teach and why, SAGE: Thousands Oaks, CA.
- Külahçı, Ş. G. (1995). Öğretmen yetiştirme modül serisi, mesleki ve teknik eğitimde program geliştirme ve meslek analizi (Grup A-4), Ankara: Özışık Ofset Matbaacılık.
- Mason, J. (1984). "Refining the DACUM working process", Canadian Vocational Journal. 20(1): 24-26.
- Norton, R. E. (1997). DACUM Handbook, Ohio State University, Center on Education and Training For Employment: Columbus.
- Rouda, R. H. ve Kusy, M. E. (2008). "Needs assessment the first step." development of human resources -- Part 2. Web: http://alumni.caltech.edu/~rouda/T2_NA.html adresinden 14 Kasım 2008 tarihinde ulaşılmıştır.
- Semerci, Ç. ve Semerci, N. (2001). "Program geliştirmede delphi, dacum ve meslek analizi", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 11(2): 241-250.
- Witkin, B. ve Altschuld, J. (1995). Planning and conducting needs assessments: a practical guide, SAGE: Thousand Oaks, CA.

